

RIGSHOFMESTEREN CHRISTOFFER WALCKENDORFFS
PORTRÆT

Et dansk alabastrelief fra renaissancetiden.

Av

CHR. AXEL JENSEN.

I Nordiska Museets renaissancerum (rum 49) hænger et lille alabastrelief, 16,2 × 14,5 cm., indfattet i en forholdsvis svær egetræsramme med den for tiden ved år 1600 karakteristiske profil. Alt tyder på, at relief og ramme er samtidige, og oprindelig er sikkert også rammens forgyldte indskriftsbogstaver:

Giffuer Kējeren, det Kējeren hører til oc gud det gud hører til:
MATH:XXII:

Sproget viser, at det lille »skilderi» har haft sit hjemsted i Danmark, og som dansk har det selvfølgelig også været erkendt, allerede inden det fra Statens Historiska Museum deponeredes i Nordiska Museet (inv.-n:r i St. Hist. M. 6776, dep. i Nord. M. n:r CLXXIII). Men om dets historie foreligger der ellers ingen oplysninger, og der har aldrig været lejlighed til at forsøge en udredning af, hvem det oprindelig har tilhørt.

Selve alabastrelieffet virker som et epitafiebillede i lille format, og uden just at illustrere det på rammen citerede skriftsted passer det ved sin religiøse holdning meget vel dertil. Man ser den opstandne frelser med sejrersfanen i hånden, stående på kanten af den åbne gravkiste, og foran ham knæler en adelsmand, klædt i panser og plade, med snævert sluttende, højt siddende pibekrave; han lægger fingerspidserne sammen i bøn efter at have blottet hoved og hænder, men som insignier for hans værdighed har billedhuggeren både vist kården, jernhandskerne, den fjerprydede hjelm og øverst i

Fig. 1. Rigshofmesteren Christoffer Walckendorffs portræt. Alabastrelief. H. 14,5 cm., b. 16,2 cm. Inv.-n:r i St. Hist. M. 6776, dep. i Nord. M. n:r CLXXIII.

relieffets venstre hjørne skjoldet. Som kunstværk kan relieffet ikke roses, insignierne er meget naturstridigt placerede, og hele kompositionen præges af misforholdet mellem den lille Kristusskikkelse og den store ridderskikkelse. Men der er alligevel en vis karakter i adelsmandens smalle, langstrakte hoved med det kortklippede, krøllede hår, det korte fuldskæg, den store krumme ørnenæse, de små øjne og de rynkede bryn. Det er tydeligt nok et portræt, og relieffet selv giver svar på, hvem den strænge og ikke ubetinget behagelige herre er.

Våbenmærket, en af tre vinger omsat rose, tilhører den danske (oprindelig østrigske) adelsslægt Walckendorff, og til våbnet slutter

sig to forgyldte navnebogstaver CV, der ganske vist kun er malede, ikke hugne i stenen, men dog har nøjagtig samme karakter som den partielle forgyldning rundt om på relieffets detaljer og ligeledes efter bogstavtyperne at dømme er oprindelige. Og af Walckendorff med forbogstavet C fandtes der på det givne tidspunkt, slutningen af 1500'erne, kun en eneste, den berømte Christoffer Walckendorff, kendt som lensmand i Bergen, hvor han 1556—60 gav Hanseaternas vælde et banesår, som statholder for den danske hertig Magnus på Øsel under Syvårskrigen, siden som rentemester (finansminister), rigsråd og statholder i København, endelig som medlem af formynderregeringen under Christian 4's mindreårighed og sidst som denne konges første og eneste rigshofmester fra hans overtagelse af regeringen 1596 til Walckendorffs død 1601.

Som portræt viser relieffets knælende figur lighed med det maleri af rigshofmesteren, der hænger i Svinninge kirke på Fyen (geng. i Danmarks Riges Hist. IV, p. 6). Pibekrave, hår og skæg stemmer overens, ligesom næsen og den rynkede pande. Men så lille relieffet end er, synes det næsten bedre end andre portrætter af rigshofmesteren at lade os forstå, at han i et og alt har været et renaissance-menneske, kraftig og voldsom, at han, statens og ordenens mand, kunde lade sig henrive til hastigt og næppe juridisk forsvarligt at fremskynde henrettelsen af fribytteren Mogens Heinesen, og at Tyge Brahe — med rette eller urette — kunde anse ham for sin bitre uven.

Christoffer Walckendorff var et renaissancemenneske ikke blot i sin politiske vandel, men også i sin interesse for arkitektur og anden kunst. I en pergamentsprotokol, hvori han lod indføre Københavns privilegier, gives der et levende billede af hans byggevirksomhed som statholder i Danmarks hovedstad i årene 1581—85. Han arbejdede på byens fæstningsværker, opførte en vejerbod, en slagterbod m. m., samt forbedrede bispegården og kirkerne. Han virkede for at få rejst spiret på Helligåndskirken (brændt 1728, men rekonstrueret i nutiden), og han fik iværksat opførelsen af det endnu stående S. Nicolai kirketårn; »gav han selv dertil de første penge, desligeste kalk og sten og har selv tit og ofte gået op på muren til

murmestrene og undervist dem derudi». På sit 1589 stiftede Studenterkollegium i København, hvis gamle huse forlængst er forsvundne, synes han ikke at have rejst nybygninger, men sin fædrengård Glorup på Fyen flyttede og ombyggede han, og selv om også dette bygværk senere har skiftet ham, står dog endnu gårdens sognekirke Svinninge, som han fuldstændigt ombyggede i årene 1571—78.

Den ugifte, barnløse mand virkede også ivrigt for at sikre navnets eftermæle ved gravmonumenter, både over fjærnere og nærmere slægtninge. Det er sikkert ham og hans brødre, der c. 1560 har bekostet en nu forsvunden gravsten i Maribo klosterkirke over »Henning Valkendrop til Høiby, den første af det navn i Danmark» († 1475) samt en sten i Svinninge med portrætfigurer over deres fader og moder, Henning Walckendorff, † 1535, og fru Cecilie Friis, † 1562. Hans broder Absalon eller Axel, som såredes dødeligt 20 okt. 1565 »udi det slag paa Falkenberrigh Heede» og begravedes i Roskilde Domkirke, fik her en anselig gravsten med portrætfigur, men desuden lod Christoffer Walckendorff hugge en mægtig gravsten til Svinninge kirke med tre figurer af sig selv, den nævnte Axel og en tredje broder, den boglærde Jakob. Endda kom Righofmesteren selv ikke til at hvile i den fynske landsbykirke, men i Vor Frue i København, hvor der på væggen var et prægtigt gravmæle, udhugget i alabast, og en gravsten, begge med latinske indskrifter (og begge nu forsvundne).

Allermest betegnende for manden er dog måske en lille plade af lithografsten med sirligt ætset indskrift, som hænger i Svinninge kirke, og hvorpå der læses:

»Jeg hafver opbyggit Glorup oc Kircken af nye. Jag hafver bekommet aldt Svining Sogen under Glorups Herskaf. Jeg hafver ladet opsette alle Steengjerder om Glorups Fang. Af alt dette roser jeg mig inthit, men tacker Gud. Men jeg gleder mig i Gud, at jeg hafver regerit mine Tjenere i Fred med Sactmodighed oc Kjerlighed. Gud skee Loff. Date Cesari que sunt Cesaris. Christofer Valckendorf D. R. H. (Danmarks Riges Hofmester) 1599.»

Sammenholdes den lille tavle med Nordiska museets relief, viser den ikke blot, at righofmesteren har fulgt tidens smag og delt dens forkærlighed for skulpterede skilderier, som er bevarede i ret stort tal i Danmark, men den stadfæster til overflod, at relieffet i Stockholm virkelig forestiller Christoffer Walckendorff. Det samme skriftsted, som er malet paa dets ramme, genfindes på lithografstenen, og selv om det jo er hyppigt citeret, er det dog næppe for dristigt just i bibelcitater at se righofmesterens valgsprog.

Den store sten over de tre brødre i Svinninge kirke er efter al sandsynlighed gjort af en billedhugger i Roskilde, kalkstenstavlen kan vistnok henføres til mester Peder Trelund i Ribe, som har udført en række lignende arbejder med ætset skønskrift (bl. a. en til kong Frederik II skænket altertavle i det danske Nationalmuseum), og det tør formodes, at også Nordiska museets relief er et dansk arbejde. Den har karaktertræk, som minder om den frodige danske gravstensskulptur fra denne periode. Afvigelserne i format og materiale vanskeliggør ganske vist en direkte sammenligning mellem det lille alabastrelief og de store kalkstensgravsten, hvis portrætfigurer tilmed altid er stående, ikke knælende. Men måden, hvorpå sværd og stridshandsker er placerede, svarer ganske til en talrig række østjydske gravsten fra et værksted, som må have hørt hjemme i Århus, og detaillier i hjelm og rustning erindrer særligt om en lille gruppe fyenske adelssten fra årene 1590—1600. Disse sten er gjort af en billedhugger, som har lært sin kunst i Århusværkstedet, og meget taler for, at denne mand, hvis navn er ukendt, og såhar udført Nordiska museets lille Walckendorffrelief.

ZUSAMMENFASSUNG.

Chr. Axel Jensen: Das Porträt Reichshofmeisters Christoffer Walckendorffs. Ein dänisches Alabasterrelief vom Zeit der Renaissance.

Im Nordiska Museet befindet sich aus der Renaissancezeit ein kleines alabasternes Relief, 16,2×14,5 cm., in einem Rahmen von Eiche eingefasst. Die Inschrift vom Ende des 16. Jahrhunderts deutet auf dänische Herkunft hin, von der Geschichte des Bildnis kennt man aber nichts. Das Relief sieht wie ein kleines Epithafium aus mit dem aufgestandenen Heiland auf dem Rande des offenen Grabes, und dem voran knieenden Adelsmanne. Die Komposition

ist schwach, das Bildnis hat trotzdem einen Charakter, der auf ein Porträt hindeutet, und das Wappen in der linke Ecke gibt uns eine Antwort. — Die Rose von drei Flügeln umgeben, gehört dem Wappen des dänischen adligen Geschlechts Walckendorff, und die Buchstaben C. V. können am Ende des 16. Jahrhundert nur auf einen passen: Christoffer Walckendorff. Er war Lehnsmann in Bergen, Statthalter auf Ösel, Reichsrat und Statthalter in Kopenhagen, Mitglied der vormundschaftlichen Regierung Christians des IV. und der erste und letzte Reichshofmeister dieses Königs bis Walckendorffs Tod im Jahre 1601. Eine kräftige Renaissance-Figur wie man es auch auf seinem gemalten Bildnis in Svinninge Kirche sehen kann, nicht nur für Politik sondern auch für Baukunst interessiert, wie er es in Kopenhagen in den Jahren 1581—85 zeige. Mehrere Grabmale über verschiedene Glieder seiner Familie, auch für sich selbst, hat er machen lassen. Im Vergleich mit diesen und übrigen dänischen Grabstein-Skulpturen dieser Periode kann man den Schluss ziehen, dass dieses alabasterne Relief auch eine dänische Arbeit ist und zwar von einem Manne, dessen Name unbekannt ist, der aber wahrscheinlich seine Werkstätte auf Fühnen gehabt haben muss.
